

Palláné Szénási Magdolna

AZ ALÁNOK ÚTJA NYUGAT FELÉ

Temina Tuajeva - Ruszlan Bzarov filmje. Vlagyikavkaz, Nart-Art Stúdió 2007.

A Kaukázus festői szépségű hegyégei között, sziklás, hasadékos, barlangokkal teli vadregényes környezetben él az alánok népe. A romantikus kor európai írói mintegy két évszázaddal ezelőtt említették őket először írásaikban. Az ókori krónikákban is írtak róluk, nyugaton, főleg a franciák és az angolok alánoknak, keleten ugyanazt a népet oszétoknak, jászoknak nevezték. A Kaukázusban sokféle, nagylétszámú törzs élt, ezek közül az egyik, időszámításunk kezdetén létrehozta az Alán Királyságot. Ez volt az egyik legrégebbi európai kultúra, melynek nyelve iráni eredetű. A hegyek között fekvő birodalmat a 13-14. században mongol csapatok Timur vezetésével feldúlták. A 15. századra a térség újra erőre kapott és a Hegyvidéki Alánok Társadalma Föderációban tömörült, mely a 18. században felvette a kapcsolatot a határos Orosz Birodalommal.

A jász/ oszét/ Oszétia szó az óoroszról került be más nyelvekbe, így nevezték magukat az alánok mintegy 2 ezer évvel ezelőtt. Nyugaton az alánok elnevezés honosodott meg. A rómaiak hol alánoknak, hol szarmatáknak, hol alán szarmatáknak, hol szarmata alánoknak nevezték őket, a 4. századtól viszont eltűnik a szarmata megnevezés. Néhány feljegyzés elkülöníti a szarmatákat az alánoktól, mások ugyanazon népek tartják őket.

Az oszétok eredetileg a Don sztyeppéiről vándoroltak dél felé és így jutottak el a Kaukázusba. Az első évszázad leletei szerint már fejlett kézműiparral rendelkeztek, a lakóhalmaik sírmaradványaiból előkerült kerámiaedényeik és használati tárgyaik művészi megmunkálásról árulkodnak. A 2. századtól kezdve több hullámban indultak nyugat felé. A 3. századtól kezdve a mozgásuk felgyorsult, mert a hunok több ízben, ismételten támadták a Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger között elterülő Kaukázusi Alán Birodalmat. Az alánok soha nem voltak nagy létszámúak és a hatalmas hun seregek elől nyugat felé menekültek, majd 376-ban elérték az orosz határt. A nagy népmozgás, népvándorlás és a káosz az alánokat is magával sodorta, és életmódváltoztatásra kényszerítette. Kialakult a lovas alán harcos típusa, akit a gyors mozgás, a halálmegvető bátorság és a harci kedv jellemezett. A Fekete-tenger keleti oldaláról eljutottak egész Európába, amely akkor jórészt a Római Birodalomhoz tartozott, beleértve a mai Nagy-Britanniát is, eljutottak továbbá Afrikába és Ázsiába is. A nomád alánok mintegy 60-100 éven át járták keresztül-kasul Nyugat-Európát, mire megtalálták a nekik való foglalatosságokat és helyüket Európában. Az alánok voltak az egyetlen nem germán nép, amely nagy birodalmat hozott létre Európában.

A 400-as évek elején az alánok nyugat felé vonulásuk során a Dunánál egyesültek

a már korábban elvándorolt szarmata/ alán csapattal és együtt mozogtak Észak-Gallia és Katalónia felé, keresztülmentek a mai Magyarország területén is. 411-ben szövetséget kötöttek a germán népcsaládhoz tartozó vandálokkal. 451 nyarán Attila hun csapataival is megütköztek és legyőzték őket. Az 5. évszázadban királyságot hoztak létre a két említett területen, ezért gyakran kerültek összetűzésbe a Római Birodalommal. A két királyság mintegy 10-20 évig állt fenn. Erődítményeket, templomokat építettek, vagy használták a római építményeket, köutakat, kaszányákat, fürdőket, vízvezetékeket, melegpadlós házakat. A római építményeket nem semmisítették meg, hanem saját céljaikra formálták át. A z egyik színházat például piaccá alakították. A mai Spanyolország, Portugália, Olaszország és Franciaország területén különösen sok földrajzi név őrizi emléküket. Észak-Franciaországban mintegy 300 alán eredetű földrajzi név él a mai napig. Például Alos, Allones, Alan, Alaigne, Lavour, Saint Alain, Alanos, Alzonne, Lannemezan, vagy Olaszországban Alagna, Salmaise, Sarmato, és élnek az emlékek Svájc területén is. Vannak olyan francia és más nyugat-európai nyelvi elemek, amelyeknek csak iráni magyarázata értelmes. A kocsi, a ló és a lószerszámok részeinek elnevezése a franciában alán eredetű. A sör szó a németben iráni gyökerű. Az előkelőségek és hadvezérek között a feljegyzésekben alán nevek is fennmaradtak. A nyelvi emlékek még nem kerültek teljes mértékben feltárrásra, a kutatók még számos meglepetésre számítanak.

Az Ibériai félszigeten hozták létre a centrumukat és onnan terjesztették ki a hatalmukat az egész félszigetre. Eljutottak Gibraltárig, sőt, keresztülmentek Afrikába, ott az északi részt elfoglalták, majd 429-ben létrehozták az Alán-Vandál Királyságot, amelyet 442-ben Róma is elismert. Később elfoglalták Rómát, a világ fővárosát, majd a mai Nagy-Britanniát is. Feljegyzések szólnak arról, hogy Hadrianus császársága idején mintegy 8000 szarmata lovas szolgált, akiknek nagy része bevonult a brit szigetekre. Hadriánus falát is szarmata harcosok védték. A Római Birodalomban sok alán/ szarmata harcos szolgált, akik különösen nagy szerepet játszottak a mai Nagy-Britannia területén. A harcok emlékét például egy 2. században készült lovaszobor őrizi. Veronában, Orleans és Porto környékén több alán maradvány is feltárrásra került, például Nagy Konstantin mauzóleuma a 4. századból, és a trójai háború feltárrásai is őriznek alán nyomokat. Portugáliai sírfeltárrások során számos alán fegyver került napvilágra. Ezek díszes kardok, aranyékszerek, használati tárgyak, amelyeken ott vannak az alán népi motívumok. Normandiában is gazdag sírleletek kerültek elő, és az ékszerek Dél-Oroszország és más vidékek alán eredetű motívumait őrizték meg. Az előkerült koponyacsontok a kor alán divatja szerint mersterségesen deformáltak, Attilának is ezen a módon volt deformálva a feje. Az imént említett leleteket most múzeumokban őrzik. Britanniában 4 nagy római erődítmény és egy hosszú fal maradt fenn, ahol szintén kerültek elő alán tárgyak.

Az alánoknak az első évszázadok folyamán életformájukká vált a katonáskodás.

Katonának szegődtek különböző birodalmakhoz, uraságokhoz, vagy meghívták őket szolgálatra. Harcmódoruk olyan hatékony volt, hogy például a rómaiak is alán mintára alakították át saját lovasságukat. Aranyszínű pajzsukon ott díszelnek a híres alán piros virágok. Az alán harcosok egy kötelékben maradtva szegődtek el, főleg rokonaikkal, és úgy szolgáltak. Megtanulták munkaadóik nyelvét, ugyanakkor saját nyelvüket, divatjukat és kultúrájukat is megőrizték.

Kapcsolatban maradtak az őshazával is és ha kellett, onnan hoztak új harcosokat. Kapcsolatban voltak a Dunán már korábban átkelt rokonaikkal is. Szolgálataikért gyakran kaptak nagy földeket, s a feudalizmus kialakulásával és megszilárdulásával egyre nagyobb létszámban váltak földbirtokos arisztokratákká. Az angolban és a franciában megmaradt az „alán” szó harcos úr jelentése. Az alánok mintegy kapcsot képeztek nyugat és kelet között. Speciális lovaik és kutyáik voltak. Abban az időben a nyugati vidékeken a mai pónihoz hasonló lovak voltak használatban, az alánoknak ezzel szemben, szép, magas, karcsulábú, gyors lovaik voltak. Az imperátorok és más előkelőségek szívesen vásároltak maguknak elegáns alán lovakat. Marc Aureliusnak is alán lova volt. A kutyáik vadászatra és harcra igen alkalmasak voltak. Buldogszerű pófájuk volt, nem voltak kimondottan szép állatok, de erősek, nyugodtak, méltóságteljesek voltak és szenvedélyes vadászösztön élt bennük. Alkalmasak voltak vad bikák, tehének befogására, nagy vadra való vadászatra. Áldozataikat nem engedték el, képesek voltak saját életük árán is harcolni és igen gyorsan futottak. Az alán harcosok kutyáik egy részét az Ibériai félszigeten hagyták, amikor átmentek Afrikába. Ma már csak Spanyolországban és Olaszországban tenyésztik az alán kutyafaját, számuk mintegy 700-ra tehető. Mióta tilos nagy vadra vadászni és kutyákat bikaviadalnál bevetni, számuk egyre csökken.

Az alán tradíciók is beépültek a nyugati kultúrákba. Egy Visconti –filmben például pont úgy folyik le az étkezéssel kapcsolatos rituálé, mint ahogyan az az alánoknál az évezredek óta fennáll. Az oszét ünnepi ételek hasonlóak a nyugaton szokásosakkal. Az alán emberek vallásosak, tisztelettudóak, fegyelmezettek, mélyérzésűek.

Számos legenda, dal, eposz is megőrizte az alánok emlékét. A témái is hasonlóak a különböző helyeken született alán gyökerű irodalmi alkotásoknak. Az egyik legenda szerint, amelynek talán igazságmagja is van, az Artúr királyról szóló. Mintegy 20 éve megtalálták ugyanis Artúr király sírját Nagy-Britanniában, amelyen a latin betűs felirat is megerősíti a szájhagyomány útján terjedő legendát. A király 405-ben született az óceán partján fekvő Tintagell településen, a rómaiak pedig 410 körül vonultak ki a brit szigetekről. Az alánok keveredtek az ottmaradt rómaiakkal és más népekkel, hitük és legendáik viszont, például a fehér őzről, a vizek szelleméről a különböző varázslatokról fennmaradt. A 12-13. század óta, amikor is kialakultak az egyes népek saját irodalmi, dalok és történetek kerültek feljegyzésre Artúr királyról, melyek számos későbbi kor nagy íróját és költőjét is megihlették. Artúrnak fennmaradt egy

sárkányos, lovas ábrázolása, amely sárkányvezér motívum megtalálható a szarmatáknál is. Egyes feltevések szerint a szarmata származású Artúr király volt az egyik első európai civilizáció megalapítója. Nemcsak kiváló harcos volt, hanem kiváló szervező, művelt és udvarias, lovagias is, aki emberi nagyságáról is híres volt. Vannak, akik Artúr király nevét Rémes Medvére fordítják, mások a Nap fia, Túz nevet tulajdonítják neki. Az Artúr királyról szóló eposzt több nyelvre lefordították és érdekessége, hogy a király csak csodálatos kardjával együtt, azáltal tud létezni. Meghalni is csak akkor tud, amikor a kardja a tenger hulámsírájában végleg elmerül. Az eposz több motívuma, variánsa a német és a francia költészetben is fennmaradt. Japán kutatások szerint Ász germán király ugyancsak alán származású volt.

A Kaukázusban, de az alánok bejárta nyugati országokban is él az emberek emlékezetében alán származásuk tudata, csakúgy, mint a Jászságban is megvan a jász tudat. Ezeket a népeket nem a gyorsan változó politika köti őket össze, hanem a közös gyökerek, az ősök, a származás, a hit, a kultúra. Az alán/ jász kultúra, hit, mentalitás, stabilan fennmaradt két évezred viharában is, ezzel is bizonyítva, hogy a különböző népeket összekötő kulturális kapocs olyan maradandó érték, amelyet az összembari kultúra fennmaradása érdekében ápolnunk és őriznünk kell.

Temina Tuajeva rendező, Ruszlan Bzarov történész szakértői közreműködésével készült alkotását DVD-n tekintetem meg. A film szokatlanul és lebilincselően szép, a tartalom és a forma tökéletes összhangjának lehetünk szemtanúi. A képek végigvisznek bennünket az alánokkal együtt minden helyen, ahol az ősök jártak, illetve járhattak és bepillantást nyújtanak a helyszínek mai életébe. Egy-egy képsor mindig természeti képekkel kezdődik, hullámozó tengerrel, fenséges sziklával, szűk hasadékokkal, évszázados fák gubancos gyökereivel, lélegzetelállítóan meredek kőszirtekkel, talán olyan állapotában, ahogy őseink is láthatták. A film elénk tárja a természet vad, ősi erejét, és a benne élő kicsiny ember mérhetetlen kiszolgáltatottságát. Ez a szemléletmód a természeti népek animisztikus filozófiájából fakad, amely azt sugallja, hogy az ember a természet része, azzal együtt él, attól függ.

Napjaink siker- és gazdaságorientált környezetében, ahol a médiák a dolgozók pihentetését főképp az üres szórakoztatással kívánják megoldani, kritika is ez a film, mivel nem a szokványos külsőségeket és nem a gazdaságosságot hirdeti, nem a pénzről szól, hanem a kortól és helyszíntől független, minden emberben meglévő humánusmot ábrázolja. Bemutatja, hogy az ember otthonosan mozog a fenséges természetben, a közösen alkotott szellemi kultúrában. Mint a filmen láthatjuk, a hétköznapi emberek békésen tölti szabad délutánjait, barátai, családtagjai körében, mindegy, hogy Svájcban, Nagy-Britanniában, vagy Oszétiában él-e. Mindenki tisztelettel őrzi ősei emlékét és elismeréssel adózik a nagy tettek előtt. A filmből kiderül, hogy az emberek békében és egyetértésben élnek és tudnak élni, bármilyen nyelvet is beszélnek. A művészi elemek, a zene, a kosztüm, a dekorációk visszaviszik

Temina Tuajeva rendező

a nézőt a régi korokba és ízelítőt adnak letűnt korok divatjából, ízléséből, ezzel toleranciára tanítanak. Az emberek a felszíni külsőségek mellett is hasonlóak, valamennyien boldogok szeretnének lenni. Bzarovék filmje a súlyos mondanivaló ellenére sem nehézkes. A képek szárnyán könnyedén repülünk a vágózó lovakkal, a nagyvadat űző kutyák, a térkép sematikus, magyarázó ábrái és a valódi, ritka szép filmfelvételek segítségével. A film globális felelősségtudatot, önerősítést sugároz, hiszen mindenki egyformán felelős a béke megőrzéséért, a természet, a kultúra fennmaradásáért, az emberek együttműködéséért. A film segít az emberek identitásának megtalálásában, hiszen megtudjuk, hogy például nekünk, jászoknak, kik voltak az őseink, milyenek voltak a gyökereink, honnan jöttünk. A film talán segít annak a mindenkire érintő kérdésnek a megválaszolásában is, hogy merrefelé érdemes tartanunk. A válasz a közös út, az együttműködés, az emberi nem, a humán kultúra fenntartása, keletről nyugatra és nyugatról keletre, északról délre és délről északra egyaránt.

Besenyi Vendel

NEM BESZÉLTEK A VELÜK TÖRTÉNYEKRE

a jászboldogházi kulákok elleni megtorlás és rekvirálás története

Jászboldogháza 1946-ban történt önállóvá válásakor kis és középparasztok birtokolták a határt, föld nélküli család kevés volt. Még a településen élő viszonylag nagyobb létszámú vasutasoknak is volt 3-4 holdacska. A gazdálkodók intenzív földműveléssel és még intenzívebb állattenyésztéssel foglalkoztak. Már a háború előtt is komoly törzstenyésztői munka folyt ezen a határrészen, főleg szarvasmarha tenyésztés tekintetében. A tejet a helyben lévő tejcsernók útján értékesítették, állataik egy részét tenyészállatként adták el.

A háború után a településre kivetett jóvátétel teljesítése érdekében létrehozták az ún. Állatmentesítő Szövetkezetet. Pénzt adtak össze, az ország más részén megvásárolták a beadandó állatokat, így a háború pusztításai során még megmaradt értékes állományt meg tudták menteni, sőt azt tovább tudták fejleszteni.

Magyarországon a termelőszövetkezeti csoportok létrehozása Rákosi Mátyás 1948. évi augusztus 20-án Kecskeméten elmondott beszéde után kezdődött el. Ezekbe a csoportokba zömében szegényparasztok léptek be. A közös gazdálkodást folytató szegényparasztok munkájához 1949 elején a termelőeszközök nagyon szűkösen álltak rendelkezésre. Munkájuk végzéséhez támogatásra, megsegítésre volt szükség. Ezt az állami szervek is elismerték, sőt a gazdasági megsegítést alapvető kérdésnek tartották.

Az országban az első kulákkistát 1949-ben készítették el. A kulákság hatalmának „megtörése” érdekében megszorító intézkedéseket fogantatosított a rendszer. A gabonabeszolgáltatásokat többször emelték, mezőgazdasági fejlesztési járulékot vezettek be. A kulákokat kitiltották a földműves- és hitelszövetkezetekből, kiszorították őket a falusi vezetéskből. Kizárták őket az állami hitelekkel, bevezették a tejbeszolgáltatást, gyermekeiket közép-és felsőfokú intézményekbe nem vették fel. Koholt vádak alapján súlyos bírságot szabtak ki, és a hatalom nem riadt vissza a zaklatástól, az erőszaktól és a veréstől sem. Keserves és megfélemlítő évek voltak ezek.

Szolnok megyében 1949-ben 5081 kulákot írtak össze. Jászboldogházán az 1949. évi márciusi állapot szerint 86-an tartoztak ebbe a körbe. Ők 2887 kh földön gazdálkodtak, ami a község földterületének 30 %-át tette ki. A kulákok névsorából kiderül, hogy nemcsak a földtulajdonosok, hanem kocsmatulajdonos, kupec és géptulajdonos („ipari kulák”) tartozott ebbe a megbélyegzett körbe.

1948-as „fordulat éve” után a Magyar Dolgozók Pártja a centralisztikus hatalomgyakorlás egyik eszközeként felgyorsította a kuláksággal szembeni megtorló és megszorító intézkedéseket. A megyék, a főispánok számára előírták: legyenek